

Variació vocàlica de *pont* (I)(ALDC, VIII, 1786. El *pont*)

L'enunciat comprèn els significants que corresponen a: **1)** 'construcció per a comunicar les dues ribes d'un curs d'aigua' (*pont*); **2)** 'taulons, pedres, convenientment col·locats, per poder passar un curs d'aigua' (*palanca*, *passera*). En aquest comentari analitzarem la variació de la vocal de *pont*, amb els sinònims d'aquest lexema ("Variació vocàlica de *pont* [I]") i en un altre comentari ("Variació consonàntica de *pont* [II]"; veg. mapa 1140) ens ocuparem de la variació de la consonant.

Pont, estès per tot el domini, deriva del llat. PŎNTEM (nominatiu PONS), i ja apareix, llatinitzat, *ponte*, l'any 874. L'evolució fonètica normal del mot, pel que fa a la *o* del llat. cl., *o* oberta del llat. vg., és *p[o]nt*, com *c[o]ll* < CŎLLU, *s[o]l* < SŎLUM, etc. Tanmateix, a una petita àrea de l'est, es diu *p[o]nt*, amb *o* tancada, per l'efecte tancador de la nasal travant (com *f[o]nt*, *b[o]* < *bon*, etc.) (Coromines, 1971: 195; PALDC, III, mapa 277), procés antic car, a partir d'aquesta var., el ross. es va decantar per *p[u]nt*, tancant la [o] en [u], com ha fet amb els mots que tenen aquesta vocal amb aquest timbre (*canç*[u] 'cançó', *ag*[u]st 'agost', etc.); var. aragonesa *puent* 87, 94, amb diftongació de *o* oberta, per a la qual veg. PALDC, III, mapa 277.

Entre els mots que designen l'esmentada construcció amb un sema de 'menor magnitud' o 'caràcter rústic' hem d'assenyalar: *pontet* 86, 118, 185, amb el suf. dim. *-et* (< -ĭTTU); *pontarró* 82, 118, 125, 130, 138, amb doc. llatinitzant ("pontarrono", a. 1031) ("pont petit" 82, "per a passar damunt una séquia" 125, 130, 138), format amb el suf. dim. *-ó* (< -ONEM) (com el de *finestró*, *butxacó*) i l'infex *-arro*, arrossegat pel dim. final (com *nassarró*); participa igualment d'aquest valor dim. *pontarrot* 18 ("més petit que el *pont*"), amb el suf. *-ot* que, en cat. sept., dona idea de petitesa (*peixot* 'peixet'). A propòsit de la vocal àtona de *pontarró*, és molt freqüent en cat. occ. la pron.

p[u]ntarró, amb una [u] en comptes d'una [o], com la de *p[o]ntet*, un canvi irregular que podria explicar-se per assimilació a la labialitat de la *p*- inicial o a una dissimilació de [o]...[o].

Palanca prové del llat. vg. *PALANCA, var. del cl. PALANGA (o PHALANGA), pres del gr. PHÁLAGX, PHALAGGOS 'corró; barra', que va passar a 'pont, pontarró', i que es documenta al s. XIV ("ponte seu *palancha*") i, sota la var. *planca* 14, 18 (< PLANCA), al s. X; els comentaris dels inf. en precisen la matèria ("de fusta" 93, 102), la magnitud ("pont senzill" 44; "petit pont" 11; "verdosa i rústiga palanca", deia Verdager), la composició ("amb dues barres" 10) o la seva funció ("només hi passa gent" 41); var. dim. *palancó* 89. Amb aquesta característica de rusticitat s'han enregistrat *passera* 18, 32, 60, 61, 69 ("petita"), 104, doc. ja al s. XV, der. de *pas* (< PASSUS), com *passol* 185 ("pontet rústec"), mentre que *passallis* 26 ("més petit que el *pont*"), 32 ("sense ulls") sembla un manlleu a l'oc. *passo-lis* (cf. Mistral), on el sentit inicial seria de 'passa lentament, a poc a poc'.

Canterilla 102 ("pont petit"), 131 ("més petit que el *pont*") és un der. de *cantera* 'pedra grossa', der. de *cant < potser llat. tardà CANTUS 'llanta de roda' < cèltic KANT- 'roca; caire'.

Finalment, el solitari *aqueduc* 10, pres del fr. *aqueduc*. Des d'un punt de vista territorial, *pont*, amb les seves var. fonètiques, és un mot pancatalà, que en el cat. septentrional i punts del central conviu amb *palanca*, amb diferent contingut semàntic i geosinònims com *passera*, *passol*, *canterilla*, esparsos aquí i allà. *P[o]nt* ocupa una àrea del cat. central que va de la Selva fins a l'Alt Empordà i en punts extrems orientals del cat. occ., mentre que *p[u]nt* abraça tot el ross.

Són mots normatius *pont*, *passera*, des del DOrt, 1917; *palanca*, *pontarró*, des del DG₁, 1932.